

ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΠΟΥ ΜΕΝΟΥΝ ΑΝΕΦΑΡΜΟΣΤΕΣ*

Ένα κρίσιμο πρόβλημα της αντεγκληματικής πολιτικής

του Νέστορα Ε. Κουράκη

Καθηγητή Νομικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών

«Εν Ελλάδι», είχε πει κάποτε ο Εμμανουήλ Ροΐδης, «ενός μόνον νόμου έχομεν χρείαν, του περί εφαρμογής των νόμων»¹.

Βεβαίως, σε μια εποχή που η πολυνομία (με περίπου 100 νόμους να ψηφίζονται στην Ελλάδα ετησίως) και η εν γένει «νομικοποίηση» ή «εκνομίκευση» (Verrechtlichung) των κοινωνικών σχέσεων² έχουν πλέον καταστεί σχεδόν νομοτελειακές, εύλογο είναι ορισμένοι νόμοι, έστω και αν ψηφίζονται με όλους τους πανηγυρικούς τύπους, να μην εφαρμόζονται στην έκταση που θα έπρεπε³. Ωστόσο η διαπίστωση αυτή σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει «άλλοθι» για τα πολλαπλά κρούσματα ανενεργών νόμων που παρατηρούνται τα τελευταία, ιδίως, χρόνια.

Τέσσερις είναι οι πιθανές -συχνά αλληλοεπικαλυπτόμενες- εξηγήσεις για το φαινόμενο αυτό:

* Πρώτη δημοσίευση: περ. Ποινικός Λόγος, 2001, 2175-2179.

¹ Βλ. «Τα Απαντά» του με επιμ. Ε. Π. Φωτιάδου, Αθήναι: Βίβλος, τ. Α' 1955, σελ. 652.

² Πρβλ. σχτ. τη μελέτη μου: Η «αποκλιμάκωση» της ποινικής καταστολής. Όροι και όρια, Συμβολή στον Τιμητικό Τόμο «Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκου», τ. Β', Αθήνα / Κομοτηνή: Α. Ν. Σάκκουλας, 1986, σελ. 153-185: ιδίως 157 επ.

³ Για το φαινόμενο της ανενέργειας νόμων βλ. Θ. Κ. Παπαχρίστου, Κοινωνιολογία του Δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή: Α. Ν. Σάκκουλας, 1999, σελ. 135 επ.:137-140, 152 και την εκεί παραπεμπόμενη διδακτορική διατριβή του Δ. Καλτσώνη, Κράτος και Ανενέργεια του Νόμου, Αθήνα-Κομοτηνή: Α. Ν. Σάκκουλας, 1998.

Είτε (α) υπάρχει μεγάλη απόσταση ανάμεσα στο περιεχόμενο του νόμου και τις ανάγκες της κοινωνίας σε συνδυασμό και με την αποστολή του ποινικού δικαίου, έτσι ώστε τελικά ο νόμος να είναι επουσιώδους περιεχομένου (π.χ. ά. 384α ΠΚ για το «σπάσιμο πιάτων» σε κέντρα διασκέδασης)⁴, ή αναχρονιστικός (π.χ. διατάξεις περί μονομαχίας των ά. 316 επ. Ποιν. Κώδικα⁵) ή, αντιστρόφως, πέραν του δέοντος «εκσυγχρονιστικός» (όπως ίσως συνέβη με τον ν. 1609/1986, που τροποποίησε το ά. 304 ΠΚ για την άμβλωση, κατ' απομίμηση ξένων προτύπων και χωρίς να ληφθεί υπόψη το πρόβλημα της υπογεννητικότητας στην Ελλάδα),

είτε (β) η ψήφιση τού νόμου γίνεται εξ αρχής «για τα μάτια του κόσμου», κάτι σαν «συμβολική ικανοποίηση» (*Γιάννης Μεταξάς*) του κοινού, το οποίο μέσω των Μ.Μ.Ε. υποτίθεται ότι απαιτεί την ταχεία επίλυση ενός προβλήματος, ή ακόμη, η ψήφιση χρησιμοποιείται ως πρόσχημα για να εμφανισθεί η χώρα ότι τάχα λαμβάνει υπόψη της τις διεθνείς νομοθετικές εξελίξεις. Βεβαίως στην πραγματικότητα δεν υφίσταται εδώ βούληση του νομοθέτη για εφαρμογή του νόμου, αλλ' απλώς κατ' επίφαση νομοθέτηση, που ακυρώνεται στην πράξη από τα αντικρουόμενα συμφέροντα ή και την έλλειψη ώριμων συνθηκών για εμπέδωση του νόμου. Χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιου νομοθετήματος είναι, πιστεύω, ο ν. 1650/1986 για το περιβάλλον, προς πλήρη εφαρμογή του οποίου απαιτείται ακόμη και σήμερα η έκδοση άνω των 70 (!) κανονιστικών διοικητικών πράξεων κάθε κατηγορίας⁶.

⁴ Χ. Χ. Μυλωνόπουλου, Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος, Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας, 2001, σελ. 351-352 όπου και παραπομπή σε περαιτέρω βιβλιογραφία.

⁵ Αναχρονιστικές, κάτι σαν απολιθώματα του παρελθόντος, φαντάζουν επίσης ορισμένες διατάξεις που εκ παραδρομής του νομοθέτη διατηρούνται ακόμη σε ισχύ, όπως π.χ. ο ανεπίκαιρος πλέον νόμος 40/1975 περί λήψεως μέτρων προς εξοικονόμηση ενέργειας και το αμφίβολης συνταγματικότητας ά. 31§1 του Αγορανομικού Κώδικα (ν.δ. 136/1946), που τιμωρεί, μεταξύ άλλων, όποιον «περιορίζει την παραγωγή ή το εμπόριον αντικειμένων παντός είδους εξυπηρετούντων βιοτικής ανάγκας, προβαίνει εις τεχνάσματα ή άλλας αθεμίτους ενεργείας» (!) (Τις διατάξεις αυτές μου υπέδειξε ο Αντιεισαγγελέας Αρείου Πάγου κ. Φώτιος Μακρής, τον οποίο ευχαριστώ και από τη θέση αυτή).

⁶ Αγ. Παπανεοφύτου, Ζητήματα βελτίωσης και συστηματικής συγκρότησης της ποινικής νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος, εις: Ν.Ε. Κουράκη (εκδ. επιμέλεια), Αντεγκληματική Πολιτική II, Αθήνα/ Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλας, 2000, σελ. 401-437: 429-430.

είτε (γ) η εφαρμογή ενός νόμου είναι απλώς αδιάφορη για τον νέο υπουργό, που δεν γνωρίζει ή δεν θα ήθελε να προωθήσει έργα του προκατόχου του, ιδίως μάλιστα όταν ο τελευταίος ανήκει σε διαφορετική πολιτική ή και κομματική πτέρυγα,

είτε τέλος (το συνηθέστερο) (δ) *λείπει η αναγκαία υλικοτεχνική υποδομή και, γενικότερα, η ύπαρξη χρημάτων ή / και σωστής διοικητικής οργάνωσης για την «υλοποίηση» ενός νόμου.*

Τα παραδείγματα που ακολουθούν, και που αφορούν κυρίως την τέταρτη, υπό στοιχείο (δ) περίπτωση, είναι μόνον ενδεικτικά μιας πληθώρας παρόμοιων περιπτώσεων, και παρέχουν απλώς μια πρώτη εικόνα για το μέγεθος του προβλήματος. Μάλιστα, το πρόβλημα γίνεται ακόμη οξύτερο από το γεγονός ότι πρόκειται κατά κανόνα για νόμους που δεν αφορούν απλώς κάποιες δευτερεύουσες λειτουργικές ανάγκες της κοινωνίας, αλλά που φιλοδοξούν να αντιμετωπίσουν κρίσιμα κοινωνικά ζητήματα, όπως αυτά που σχετίζονται με την εγκληματικότητα και την αντιμετώπισή της⁷. Ειδικότερα:

- Κατά τα τελευταία χρόνια και ενόψει της καταστρεπτικής επίδρασης που διαπιστώθηκε ότι έχει στον άνθρωπο ο εγκλεισμός του σε φυλακή, γίνεται προσπάθεια σε όλες τις προηγμένες χώρες για να εισαχθούν στις νομοθεσίες «εναλλακτικές κυρώσεις», ώστε κάποιος, εάν η πράξη του δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρή, να υφίσταται μεν μία ποινή, και να υπόκειται έτσι σε κοινωνική αποδοκιμασία, αλλά χωρίς να φυλακίζεται. Τέτοιες κυρώσεις είναι μεταξύ άλλων η υφ' όρον αναστολή εκτέλεσης της ποινής υπό επιτήρηση κοινωνικού

⁷ Είναι προφανές ότι τα όσα αναπτύσσονται σ' αυτή τη μελέτη αφορούν τη μη εφαρμογή των ποινικών νόμων λόγω ελλείψεως υλικοτεχνικής υποδομής ή άλλων συναφών προβλημάτων διοικητικής οργάνωσης. Διαφορετική είναι βεβαίως η περίπτωση κατά την οποία η μη εφαρμογή ενός ποινικού νόμου ανάγεται σε απροθυμία ή σε δισταγμό των αρμοδίων δικαστικών αρχών, λόγω π.χ. κακοτεχνίας του νόμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν εδώ οι ρυθμίσεις των ά. 533 επ. ΚΠΔ για την αποζημίωση των αδίκως καταδικασθέντων ή προσωρινά κρατηθέντων, οι οποίες έμειναν επί δεκαετίες ανεφάρμοστες, έως την τροποποίησή τους με το ά. 26 ν. 2915/2001. Ο συγγραφέας της παρούσας μελέτης αισθάνεται, μάλιστα, ιδιαίτερη ικανοποίηση διότι πολλές από τις εν λόγω τροποποιήσεις στηρίχθηκαν σε εισήγησή του προς την Εταιρεία Δικαστικών Μελετών («Υπεράσπιση» 1998, 481-496).

λειτουργού (probation) και η μη αμειβόμενη κοινωφελής εργασία (community service), όπως π.χ. για δένδροφυτεύσεις, πυρόσβεση κ.λπ.⁸ Είναι προφανές ότι με τις εναλλακτικές ή εξωιδρυματικές αυτές κυρώσεις ο ενλόγω μικρής ή μέσης βαρύτητας παραβάτης, που συνήθως στερείται και των οικονομικών δυνατοτήτων να καταβάλει τα χρήματα για την μετατραπέισα ποινή του, όχι μόνον αποφεύγει τον επικίνδυνο συγχρωτισμό του με εγκληματίες κρατούμενους, αλλ' επιπλέον παραμένει ενεργός στην εργασία και την οικογένειά του και, συνάμα, συνεπικουρείται από την Πολιτεία, μέσω κοινωνικών λειτουργών, να ξεπεράσει τα όποια προβλήματα τον οδήγησαν στην αξιόποινη πράξη του. Με τον νόμο 1941/1991 ο Έλληνας νομοθέτης, ανταποκρινόμενος και σε κατευθυντήριες συστάσεις της Διεθνούς Κοινότητας, όπως π.χ. οι Ελάχιστοι Κανόνες του ΟΗΕ 1990 για τα εξωιδρυματικά μέτρα, εισήγαγε πράγματι στον Ποινικό μας Κώδικα τους δύο πιο πάνω πρωτοποριακούς θεσμούς της αναστολής υπό επιτήρηση (για καταδικαζόμενους χωρίς ποινικό παρελθόν σε ποινή 3-5 ετών) και της κοινωφελούς εργασίας για καταδικαζόμενους, κατά το ισχύον δίκαιο, έως 3 έτη (ά. 100 Α και 82§§ 6 επ. ΠΚ, αντιστοίχως - πρβλ. ήδη και ά. 61 του προϊσχύσαντος ΣωφρΚ - ν. 1859/1989, που προέβλεπε την «εργασία σε κοινωνικούς φορείς»). Ταυτόχρονα, ο νομοθέτης προέβλεψε τη σύσταση ενός σώματος Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής για την ενεργοποίηση αυτών των θεσμών (ά. 15 επ. ν. 1941/1991), μέσω των οποίων, άλλωστε, θα υπήρχε δυνατότητα και για μια σημαντική αποσυμφόρηση των Ελληνικών φυλακών. Εξάλλου, με τον ίδιο νόμο προβλέφθηκε ότι οι Επιμελητές Κοινωνικής Αρωγής θα μπορούσαν να συντελέσουν και σε μία αναβάθμιση τού θεσμού της υφ' όρον απόλυσης, μέσω επίβλεψης και παροχής βοήθειας προς τους αποφυλακιζόμενους (ά. 106§3 ΠΚ). Δυστυχώς μέχρι σήμερα, εάν εξαιρέσει κανείς μια περιστασιακή εκ των ενόντων εφαρμογή της κοινωφελούς εργασίας σε περιπτώσεις ανηλικών παραβατών, οι θεσμοί που προαναφέραμε παραμένουν ανενεργοί, αφού ούτε σώμα Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής

⁸ Πρβλ. *N.E. Κουράκη*, Ποινική Καταστολή, Αθήνα/ Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλας, 1997³, σελ. 296 επ., 299 και 305 επ.

δημιουργήθηκε ακόμη, έστω και δοκιμαστικά σε μεγάλες πόλεις (Αθήνα, Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Πάτρα), αλλ' ούτε καν αξιοποιήθηκε η δυνατότητα τού νόμου (ά. 18 ν. 1941/1991) να στελεχωθούν επικουρικά οι θέσεις των Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής από ΑΜΙΣΘΟΥΣ ασκούμενους δικηγόρους ή σπουδαστές σχολών για κοινωνικούς λειτουργούς, που θα μπορούσαν έτσι να πραγματοποιήσουν την πρακτική τους άσκηση υπό την εποπτεία των αρμοδίων εισαγγελικών λειτουργών, μέχρις ότου τουλάχιστον συσταθεί με ολοκληρωμένη μορφή το σώμα των Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής. Τούτο, δε, μολονότι, σύμφωνα με έρευνα της συναδέλφου Καθηγήτριας κ. Καλλιόπης Σπινέλλη, σε συνεργασία με τη Λέκτορα του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Μαρία Κρανιδιώτη, ένας μεγάλος αριθμός εκπροσώπων -σχεδόν οι μισοί (49%)- από Δήμους, Κοινότητες και Οργανισμούς Κοινής Ωφελείας, στους οποίους οι ερευνητές απευθύνθηκαν, δήλωσαν ανεπιφύλακτα πρόθυμοι να απασχολήσουν τέτοιους παραβάτες, ενώ και από τους υπόλοιπους ένα μεγάλο ποσοστό (45%) απάντησαν θετικά, θέτοντας απλώς ορισμένες προϋποθέσεις ή επιφυλάξεις ως προς το είδος της αξιόποινης πράξης, τον τρόπο εποπτείας και τις γενικότερες πρακτικές δυσχέρειες για την αξιοποίηση της παροχής τέτοιων υπηρεσιών⁹. Επομένως, οι συνθήκες είναι πλέον ώριμες, τουλάχιστον για την ενεργοποίηση τού θεσμού της κοινωφελούς εργασίας, ως προς τον οποίο άλλωστε δημοσιεύθηκε ήδη την 12.12.1997 (ΦΕΚ Β' 1104) και η αναγκαία κανονιστική Απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, κατ' ά. 82§8 in fine ΠΚ, με προσαρτημένο, μάλιστα ένα κατάλογο 34 φορέων (ΟΤΑ και ΔΕΚΟ) δεκτικών κοινωφελούς εργασίας, έτσι ώστε και τυπικά να είναι έκτοτε εφικτή η εφαρμογή τού θεσμού και να μη συντρέχει πλέον το κώλυμα που είχε επισημάνει το Δικαστήριο του Αρείου Πάγου στην υπ' αρ. 23/1997 απόφασή του (βλ. ΠοινΧρον ΜΖ'1997, 1042-1043).

⁹ Κ. Δ. Σπινέλλη, Η εναλλακτική ποινή της κοινωφελούς εργασίας στην Ελλάδα: Ένας θεσμός ανενεργός, στο συλλογικό έργο: *Ηρώ Δασκαλάκη κ.ά.* (επιμ.), *Εγκληματίες και Θύματα στο Κατώφλι του 21^{ου} Αιώνα*. Αφιέρωμα στη Μνήμη του Ηλία Δασκαλάκη, Αθήνα: ΕΚΚΕ, 2000, 279-304, ιδίως σελ. 294 επ.

- Είναι πλέον αποδεδειγμένο από όλες τις σχετικές έρευνες ότι τα περισσότερα και σοβαρότερα εγκλήματα διαπράττονται κατά κανόνα από δράστες που έχουν ήδη εγκληματήσει και που από μικρή ηλικία βρίσκονται σε εμπλοκή με τη δικαιοσύνη. Ο Έλληνας νομοθέτης θέσπισε εξ αρχής σειρά διατάξεων με κεντρικό άξονα την αυστηρότερη αντιμετώπιση αυτών των δραστών, των λεγομένων «υποτρόπων», ώστε να εξυπηρετηθούν έτσι οι αναγκαίοι εν προκειμένω γενικοπροληπτικοί και ειδικοπροληπτικοί σκοποί της ποινής, με παράλληλη διασφάλιση της κοινωνίας από τους κινδύνους εκ μέρους τέτοιων δραστών¹⁰. Ωστόσο, για λόγους, που αφορούν κυρίως την έλλειψη μηχανοργάνωσης των υπηρεσιών ποινικού μητρώου¹¹, αλλά και την τραγελαφική διάταξη του προϊσχύσαντος ά. 575§3 ΚΠΔ (ήδη ά. 577§2 ΚΠΔ) με την οποία απαγορεύεται η επισύναψη του δελτίου εγκληματικότητας στην υποβαλλόμενη προς τον αρμόδιο εισαγγελέα δικογραφία (!), οι διατάξεις αυτές σχεδόν ουδέποτε έτυχαν εφαρμογής (βλ. π.χ. κατ' εξαίρεση την ΑΠ 603/1977, ΠοινΧρ 1977, 879). Μία νομοθετική τροποποίηση με τον ν. 1419/1984 (ισχύοντα άρθρα 88 επ. ΠΚ), μέσω της οποίας αναμορφώθηκε μ.ά. η έννοια της υποτροπής από σωφρονιστική σε δικαστική, δεν έφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα κι έτσι ακόμη και σήμερα οι διατάξεις περί υποτροπής εφαρμόζονται σπανιότατα. Συνήθως, μάλιστα, στη θέση των διατάξεων περί υποτροπής γίνεται χρήση, όπου αυτό προβλέπεται εκ του νόμου, των διατάξεων για τους καθ' έξη και κατ' επάγγελμα εγκληματίες. Όμως οι τελευταίες αυτές διατάξεις είναι τόσο από δικαιοκρατική άποψη όσο και από άποψη καταπολέμησης του εγκλήματος προδήλως ανεπαρκείς σε σύγκριση με εκείνες για τους υποτρόπους, και μάλιστα για πέντε κυρίως λόγους: *Πρώτον*, οι διατάξεις για τους καθ' έξη και κατ' επάγγελμα εγκληματίες αφορούν όχι το σύνολο των εγκλημάτων, αλλ' ορισμένα μόνον εγκλήματα οικονομικού χαρακτήρα και δη χωρίς λογική εξήγηση γιατί αυτά μόνο τα εγκλήματα έχουν

¹⁰ Για τα ζητήματα που γεννώνται εδώ από την εφαρμογή της «αρχής της ενοχής» βλ. ιδίως τη μελέτη του Νικ. Δημητράτου στα ΠοινΧρ ΜΓ' 1993, 248-263, 256 επ.

¹¹ Κατά πληροφορίες της εφημ. «Το Βήμα» (23.12.2001, σελ. Α28), τα υφιστάμενα στην Ελλάδα δελτία ποινικού μητρώου (κεντρική και περιφερειακές υπηρεσίες) υπολογίζεται ότι ανέρχονται σε 19 εκατομμύρια (!).

επιλεγεί από τον νομοθέτη και όχι άλλα (πρόκειται ιδίως για τα εξής εγκλήματα: κλοπή: 374 ε΄ εκβίαση: 385§1 περ. β΄ απάτη: 386§3· τοκογλυφία: 404§3 κ.ά., όχι όμως και ληστεία κατ' ά. 380, ούτε και υπεξαίρεση κατ' ά. 375 ΠΚ). *Δεύτερον*, οι ενλόγω διατάξεις έχουν συνήθως απ' ευθείας κακουρηματικό χαρακτήρα, χωρίς προηγουμένως να προβλέπεται η εξάντληση του ανωτάτου ορίου του είδους της προβλεπόμενης ποινής, όπως αντίθετα συμβαίνει κατ' αρχήν με τις διατάξεις περί υποτροπής. *Τρίτον*, οι διατάξεις αυτές προϋποθέτουν το αυτό είδος αξιόποινης πράξης, ενώ στην υποτροπή λαμβάνεται υπόψη, όπως είναι και το ορθότερο, οποιοδήποτε προγενέστερο κακούρημα ή πλημμέλημα εκ δόλου, ώστε να κρίνεται το ποινικό παρελθόν του καταδικαζόμενου με τρόπο σφαιρικό. *Τέταρτον*, δεν απαιτούν οι διατάξεις αυτές προηγούμενες καταδίκες του δράστη για την κατάφαση της επανειλημμένης τέλεσης ενός εγκλήματος και τη συνακόλουθη στοιχειοθέτηση της έννοιας «καθ' έξη ή κατ' επάγγελμα εγκληματίας»: ΑΠ 93/1999, ΠοινΧρον ΜΘ΄ 1999, 413 και ΝοΒ 47, 837 (αρκεί η κατ' επανάληψη τέλεση, πράγμα όμως που δημιουργεί σύγχυση με τα εγκλήματα κατ' εξακολούθηση ή και κατά συρροή), ενώ αντιθέτως στην περίπτωση της υποτροπής απαιτείται, όπως και πρέπει σ' ένα Κράτος Δικαίου, να έχουν προηγηθεί καταδικαστικές αποφάσεις δικαστηρίου. Και *πέμπτον*, η έννοια του καθ' έξη και κατ' επάγγελμα εγκληματία, έστω και αν βασίζεται στον νομοθετικό ορισμό του ά. 13 περ. στ΄ ΠΚ, εμφανίζει προφανή αοριστία, επικίνδυνη για την ασφάλεια δικαίου, κατ' αντίθεση προς την έννοια της υποτροπής, που έχει καθαρώς αντικειμενικό χαρακτήρα, καθώς στηρίζεται αποκλειστικά στις προηγούμενες καταδίκες του δράστη. Επομένως, η ενεργοποίηση των διατάξεων του Ποινικού μας Κώδικα για την υποτροπή θα μπορούσε να καλύψει ένα σημαντικό έλλειμμα της αντεγκληματικής μας πολιτικής και μάλιστα με σεβασμό του δικαιοκρατικού μας συστήματος, χωρίς πάντως αυτό να σημαίνει ότι δεν θα μπορούσαν να διατηρηθούν κατ' εξαίρεση στην ποινική μας νομοθεσία και κάποιες από τις ρυθμίσεις για τους καθ' έξη και κατ' επάγγελμα εγκληματίες.

- Στον *Σωφρονιστικό Κώδικα* (ν. 2726/1999) προβλέφθηκαν σημαντικοί θεσμοί για μια πιο ουσιαστική και αποδοτική αξιοποίηση του χρόνου των κρατουμένων (ανάλογοι θεσμοί υπήρχαν εν μέρει και στον προϊσχύσαντα Κώδικα του ν. 1851/1989). Θεσπίσθηκε έτσι η δυνατότητα του κρατουμένου να εργάζεται και εκτός φυλακής (ά. 42 ΣωφρΚ) και να τίθεται (σε κάποιο τελευταίο στάδιο της φυλάκισής του) υπό καθεστώς ημιελευθερίας, ώστε να διευκολυνθεί έτσι η κοινωνική του επανένταξη ήδη πριν από την αποφυλάκισή του (ά. 59 επ. ΣωφρΚ). Επιπλέον προβλέφθηκε η δυνατότητα να εκτίει την ποινή του τμηματικά (ά. 63 ΣωφρΚ) και να λαμβάνει ουσιαστική βοήθεια από την Πολιτεία όταν αποφυλακίζεται (ά. 81 ΣωφρΚ). Εάν εξαιρέσει κανείς κάποιες πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις για τα θέματα της μετασωφρονιστικής μέριμνας (ά. 12 ν. 2943/2001), που όμως ακόμη δεν έχουν υλοποιηθεί, οι υπόλοιπες διατάξεις που προαναφέραμε, και που είναι πρωταρχικής σημασίας για την ενσωμάτωση των κρατουμένων και των αποφυλακιζομένων στον κοινωνικό κορμό, εξακολουθούν να παραμένουν ανενεργές, τούτο, δε, μολονότι η ενεργοποίησή τους δεν θα συνεπαγόταν κάποιο ιδιαίτερα δυσβάσταχτο κόστος, αλλά θ' απαιτούσε κυρίως μια καλύτερη οργάνωση του σωφρονιστικού μας συστήματος¹².

Πέρα από τις ανωτέρω περιπτώσεις θα μπορούσε κανείς να επισημάνει και σειρά άλλων ποινικών ρυθμίσεων οι οποίες: είτε βρίσκονται ΕΠΙΣΗΜΩΣ (!) σε αναστολή, όπως εκείνες για το ποινικό μητρώο και ιδίως για τη λειτουργία μηχανογραφικού συστήματος στην *τήρηση του ποινικού μητρώου*, που έχουν ψηφισθεί με τον ν. 1805 ήδη από το 1988 αλλά παραμένουν ακόμη ανεφάρμοστες (ά. 573 επ. Κώδικα Ποιν. Δικονομίας, που τέθηκαν εκ νέου σε αναστολή με το ά. 21§1 ν. 2721/1999, αλλά υποτίθεται ότι άρχισαν να ισχύουν από 1.12.2002), είτε περιμένουν ακόμη κάποια προεδρικά διατάγματα και

¹² Αντίστοιχα προβλήματα, που όμως οφείλονταν κυρίως σε έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής και υπέρμετρη αφέλεια του νομοθέτη, είχαν δημιουργηθεί κατά το παρελθόν και από την έλλειψη των «ειδικών σωφρονιστικών καταστημάτων θεραπευτικού χαρακτήρα» που προέβλεπε το ά. 14§1 ν. 1729/1987 (αντικαταστάθηκε από το ά. 16 ν. 2161/1993), με αποτέλεσμα οι καταδικαζόμενοι τοξικοεξαρτημένοι, ελλείψει του ειδικού αυτού χώρου, να αφήνονται ελεύθεροι!

υπουργικές αποφάσεις για να αποκτήσουν ενεργό υπόσταση - χαρακτηριστικότερη περίπτωση, πέρα από τον προαναφερθέντα νόμο για το περιβάλλον, είναι εδώ και το ά. 36 ν. 2145/1993 για τη «δικαστική αστυνομία», μέσω της οποίας η προανάκριση θα μπορούσε να γίνεται με τις αναγκαίες δικαιοκρατικές εγγυήσεις της εξειδίκευσης και της αμεροληψίας¹³.

Επίσης, ως προς την αδράνεια της Πολιτείας σε θέματα πρόληψης της εγκληματικότητας, θα μπορούσαν εδώ να αναφερθούν περιπτώσεις φορέων (π.χ. συμβουλίων) που θεσπίστηκαν για τη χάραξη πολιτικής κατά του εγκλήματος σε τοπικό και κεντρικό επίπεδο (ά. 16 ν. 2713/1999 και ά. 1-3 ν. 1738/1987 αντιστοίχως) και που είτε δεν έχουν ακόμη ενεργοποιηθεί κατά τρόπο αποδοτικό, είτε περιέπεσαν σε λήθαργο αφού πρώτα συγκλήθηκαν για 2-3 φορές... Στο ίδιο πλαίσιο μπορεί να αναφερθεί και ο θεσμός των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων (πρβλ. και ά. 18 ν. 2298/1995), οι οποίες είναι γνωστό ότι πλην μεμονωμένων φωτεινών εξαιρέσεων εμφανίζουν στη Χώρα μας μια θλιβερή υπολειτουργία.

Υπάρχει επομένως πολλές φορές ένα έντονο χάσμα ανάμεσα στη θεσμοθετημένη νομοθεσία μας και σ' εκείνην που εφαρμόζεται στην πράξη (αν εφαρμόζεται), σύμφωνα και με τη γνωστή διάκριση του Roscoe Pound για *law in books* και *law in action*¹⁴. Με αποτέλεσμα, να εμφανίζεται η χώρα μας στα συναφή θέματα διεθνώς από τις πλέον προοδευτικές και ευαισθητοποιημένες, αλλά μόνο ... «στα χαρτιά», αφού στις περισσότερες περιπτώσεις η απλή θέσπιση του νόμου θεωρείται από την Πολιτεία (καλοπροαίρετα ή κακοπροαίρετα) ότι θα επιλύσει, δίκην «πανάκειας», όλα τα προς αντιμετώπιση συναφή προβλήματα.

¹³ Ενδιαφέρον είναι ότι την ενεργοποίηση της Δικαστικής Αστυνομίας πρότεινε προ καιρού και ο κ. Σωκράτης Κοσμίδης, τότε Γενικός Γραμματέας του Υπουργικού Συμβουλίου, σε κείμενό του στην εφημερίδα «Τα Νέα» (20.12.2001, σελ. 9) με τον χαρακτηριστικό τίτλο «Δικαιοσύνη, τυφλή (;) και βραδυπορούσα (!)»...

¹⁴ R. Pound, *Law in Books and Law in Action*, εις: *American Law Review*, 1910, 118 επ., 398 επ., 510 επ.

Διερωτώμαι, μήπως θα έπρεπε επιτέλους να σκεφθούμε, μεταξύ σοβαρού και αστείου, την ίδρυση και μιας Γενικής Γραμματείας που θα ερευνά τα προβλήματα υποδομής στην εφαρμογή των νόμων και θα λαμβάνει μέτρα για την άμεση επίλυση αυτών των προβλημάτων. Άλλωστε, το ζήτημα της υλοποίησης μιας απόφασης ενέχει αναμφισβήτητα εξίσου μεγάλη σημασία -αν όχι και μεγαλύτερη- από εκείνο της διατύπωσής της, καθώς, όπως εύκολα μπορεί να αντιληφθεί κανείς, είναι καλύτερος ένας κακός νόμος που εφαρμόζεται παρά ένας καλός που μένει ανεφάρμοστος, αφού στην πρώτη περίπτωση τα πράγματα κινούνται έστω προς κάποια κατεύθυνση η οποία μπορεί τελικά εκ της εφαρμογής τού νόμου να αποβεί ορθή, ενώ στη δεύτερη, λόγω της αδράνειας στην εφαρμογή τού νόμου, ο καθένας προσπαθεί απλώς να επιβάλει τον δικό του νόμο. Χρήσιμο είναι τέλος να τονισθεί, ότι κατά τα τελευταία χρόνια έχει αναπτυχθεί στον χώρο της οικονομίας και των εμπορικών συναλλαγών ένας ολόκληρος επιστημονικός κλάδος που φέρει την αγγλική ονομασία «Logistics» και που έχει ως αντικείμενο ακριβώς τον αποτελεσματικό τρόπο σχεδιασμού, ελέγχου και εκτέλεσης στη ροή των προϊόντων μιας επιχείρησης ή άλλου συλλογικού φορέα, προκειμένου έτσι να «υλοποιούνται» ορθά οι αποφάσεις αυτού του φορέα¹⁵. Ίσως κάποια από τα πορίσματα και τις αρχές της νέας αυτής επιστήμης θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμα και στο κρίσιμο για την αντεγκληματική μας πολιτική ζήτημα της εφαρμογής των νόμων.

¹⁵ Βλ. ιδίως *Κωνστ. Χ. Σιφνιώτη*, *Logistics Management. Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα: Παπαζήσης, 1997, σελ. 23· πρβλ. και *James C. Johnson/ Donald F. Wood/ Daniel L. Wardlow and Paul R. Murphy, Jr.*, *Contemporary Logistics*, NJ: Prentice Hall, 1999⁷, Εισαγωγή.